

НАУКА І ШКОЛА – ЖИТТЄВЕ ПОКЛИКАННЯ ФУНДАТОРА ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ ПАЛАМАРЧУК ВАЛЕНТИНИ ФЕДОРІВНИ

До 90-річчя доктора педагогічних наук, професора
Валентини Федорівни Паламарчук

УДК 37:001.320(477-25)ІП+37(092)

«Чистої науки не існує, вона завжди ґрунтується на педагогічному досвіді, її вершини досягаються лише через кращі зразки педагогічної практики», «У моєму житті школа завжди була центром і смыслом буття».

Життєве кредо Валентини Федорівни ПАЛАМАРЧУК.

Статтю присвячено 90-річному ювілею доктора педагогічних наук, професора В. Ф. Паламарчук. Висвітлено питання ролі вченої-дидакта як фундатора наукової школи, її наукового доробку, внеску в розвиток вітчизняної дидактики та інноваційної педагогіки, педагогічного прогнозування, шкільного нового типу в Україні. Викладено основні наукові ідеї В. Ф. Паламарчук, що стали теоретичним підґрунтям для інноваційного наукового напрямку в дидактиці. Окреслено концепти наукового доробку вченої у контексті сучасних завдань шкільної освіти.

Ключові слова: наукова школа В. Ф. Паламарчук; педагогічна інноватика; теорія навчання.

28 листопада 2020 р. виповнилося 90 років Валентині Федорівні Паламарчук, провідному вченому у галузі педагогічної науки, доктору педагогічних наук (1986 р.), професору (1989). 56 років життя Валентина Федорівна присвятила науково-дослідницькій діяльності в Українському науково-дослідному інституті педагогіки України (з 1991 р. – Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України); в Центральному інституті

післядипломної педагогічної освіти (Університет менеджменту освіти). 65 років Валентина Федорівна не пориває зв'язки зі школою.

У 80 – на початку 90-х років ХХ століття радянська школа переживала кризу з огляду на те, що стара система освіти вступила в протиріччя із завданнями, які ставило життя. Початок був важким, адже в той час не мали права на існування інші типи шкіл, крім офіційно встановлених. Протягом усього педагогічного шляху Валентина Федорівна підтримувала зв'язок зі

Педагогіка
ШКОЛИ

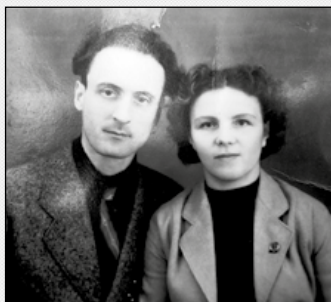

**Олена
Володимирівна
БАРАНОВСЬКА**
Старший науковий співробітник відділу дидактики Інституту педагогіки НАПН України, кандидат педагогічних наук, донька Валентини Федорівни Паламарчук.
<https://doi.org/10.37836/2309-7744-2020-5/6-3>

«Директор школи, ліцею, гімназій». 2020. Том 21. № 5-6

ШЛЯХ ПЕДАГОГА ТА НАУКОВЦЯ

Постійний пошук нових знань, жага творчості привели Валентину Паламарчук в столицю України дуже складними шляхами і в надзвичайно важкі часи. Понад пів століття вона йшла дорогами педагогічної науки, ні на хвилину не пориваючи з практичною діяльністю, співпрацею зі школою. Свій педагогічний шлях Валентина Федорівна розпочала у 1945 році в Хвалінському педагогічному училищі після страшних голодних років, проведених у дитячому будинку. У 1955 році вона, вже випускниця Саратовського університету, занурилася в шкільне життя як учитель російської мови та літератури, класний керівник (Казахстан, к. Борове). В цих далеких краях доля подарувала Валентині Федорівні зустріч із чоловіком – другом, колегою і супутником усього подальшого її життя (до золотого весілля) – Паламарчуком Володимиром Іллічем, також педагогом, людиною енциклопедичних знань.

В. Ф. Паламарчук з чоловіком
В. І. Паламарчуком. 1950-ті роки

Разом із чоловіком розпочався шлях великою країною від учителя мови й літератури, завуча, директора вечірньої школи до науковця Українського науково-дослідного інституту педагогіки УРСР в місті Києві. Упродовж 1957–1960 років Валентина Федорівна працювала директором середньої школи при міліції у с. П'ятихатки Дніпропетровської області. Вечірня школа потребувала від неї, попри значний життєвий досвід, пережиті фронтові минуле й голодні повсенні роки, педагогічної майстерності, індивідуального підходу, розуміння дорослої категорії людей, що закінчують навчання у школі. У 1960–1968 роках, прийнявши пропозицію стати завучем загальноосвітньої школи і вчителем російської мови та літератури у старших класах м. Запоріжжя, Валентина Федорівна знову занурилася у шкільні будні, шукала причин неуспішності частини учнів, аналізувала здобутки лідерів. А головне будувала основи системи, яка могла б зробити реальністю постання формування мисленнєвих умінь і навичок, взаємозв'язок навчання й розвитку учнів, моделювання освітнього процесу. Декілька років Валентина Федорівна Паламарчук викладала у Запорізькому педагогічному інституті (нині Запорізький національний університет), де працювала зі студентами. Це дало їй змогу послідовно сформувати узагальнений цілісний погляд на систему освіти, починаючи з початкових класів і до підготовки майбутніх учителів. Упродовж цих складних років повсенної розбудови Валентина Федорівна Паламарчук здобула безцінний досвід спілкування з людьми та міцний стрижень, який дав їй силу стійко переносити життєві труднощі. Школа залишалася завжди поруч, була її центром і смислом буття, базою, яка давала змогу перевіряти усі наукові ідеї та місцем, де впроваджувалися наукові здобутки.

НАУКОВІ ПОШУКИ

Накопичений педагогічний досвід та наукові пошуки потребували аналізу й узагальнення. У 1963 році Валентина Федорівна вступила до аспірантури (науковий керівник – відомий учений Борис Петрович Єсіпов), а в 1966-му захистила кандидатську дисертацію. На той час у сім'ї вже було двоє дітей. Разом із Володимиром Іллічем у 1968 році Валентина Федорівна розпочала тривалий науковий шлях дослідника, працюючи в Українському науково-дослідному інституті пе-

школою, була одним з ініціаторів заснування шкіл нового типу в Україні, багато років присвятила розвитку інноваційної педагогіки і педагогічної практики, просування ідею скасування перевідних екзаменів у школі. Колектив під її керівництвом напрацьовував нормативно-правову і наукову базу становлення закладів нових типів в Україні, які у випереджальному режимі готували реформу освіти, були експериментальними майданчиками, де апробувалися новий зміст і технології навчання. У різні роки розбудови вітчизняної шкільної освіти Валентина Федорівна Паламарчук разом із колегами активно долучалася до створення ключових нормативних документів галузі освіти: розроблення Законів України про освіту, про загальну середню освіту, концепції розвитку загальної середньої освіти, стратегій розвитку освіти на довготривалий термін, концепцій розвитку здібної й обдарованої учнівської молоді. В основу зазначених документів поступово вводились вимоги, над якими працювала Валентина Федорівна впродовж багатьох років: формування загальнонавчальних (зокрема, мисленнєвих) умінь і навичок (пізніше – компетентностей) учнів, взаємозв'язку навчання й розвитку учнів, урахування зони найближчого розвитку здобувачів освіти. Валентина Паламарчук брала безпосередню участь у становленні та діяльності Всеукраїнської Асоціації працівників гімназій і ліцеїв України. Під її науковим керівництвом за завданням Міністерства освіти і науки України було розроблено Тимчасові положення про гімназії, ліцеї, приватний загальноосвітній навчальний заклад. На базі Київського міського будинку

вчителя під науковим керівництвом Валентини Федорівни понад десятиріччя працював творчий клуб «*Майстер*» для педагогічних працівників і науковців.

У 80-90 роки **Валентина Федорівна Паламарчук** очолювала відділи дидактики, передового педагогічного досвіду, де досліджувалися проблеми змісту освіти, методів навчання, форм організації навчального процесу, проблеми передового педагогічного досвіду, започаткування закладів нового типу в Україні. Саме з відділів дидактики та передового педагогічного досвіду Інституту педагогіки вийшла ціла плеяда провідних учених, які були колегами Валентини Федорівни Паламарчук: віце-президент Національної академії педагогічних наук України, директор Інституту педагогіки НАПН України, доктор педагогічних наук, професор **Топузов Олег Михайлович**; учений-секретар відділення загальної середньої освіти Національної Академії педагогічних наук України, член-кореспондент Національної Академії педагогічних наук України, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник **Мальований Юрій Іванович**; доктор педагогічних наук, професор **Васьківська Галина Олексіївна**; доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник **Шелестова Людмила Володимирівна**; кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник **Кизенко Василь Іванович**; кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, доцент **Бондар Світлана Пилипівна**; кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник **Момот Людмила Леонідівна** й інші. Колеги Валентини Федорівни завжди згадують її як

дагогіки УРСР в місті Києві. На той час керівником відділу дидактики був **Василь Іванович Помагайба**, пізніше – **Василь Онисимович Онищук**. Тоді велася низка ґрунтовних досліджень та проводилися широкомасштабні педагогічні експерименти, результати яких публікувалися в періодичному збірнику «*Педагогіка*», «*Проблеми шкільного учителя*» та інших. Серйозна увага приділялася проблемам дослідження якості знань учнів, домашніх завдань, а пізніше – шкільним перевідним та випускним екзаменам. Саме Валентина Федорівна Паламарчук боролася за скасування перевідних екзаменів та зменшення емоційного та навчального навантаження учнів, доводячи надмірність тодішніх вимог. В збірнику «*Проблеми шкільного учителя*» публікувалися дослідження провідних учених країни: **Д. Д. Зуєва, В. В. Краєвського, Т. О. Ладженської, І. Я. Лернера, М. І. Махмутова, В. О. Онищука, Н. Ф. Талізної**, з якими Валентина Федорівна Паламарчук підтримувала постійні наукові зв'язки. У цьому збірнику постійно публікувалися матеріали про перебіг і результати досліджень вчителів-експериментаторів, які зростали професійно в такому високоінтелектуальному науковому оточенні. Збірник «*Педагогіка*» публікував також наукові пошуки цілої плеяди українських науковців – колег Валентини Федорівни Паламарчук, із якими вона спілкувалася та співпрацювала в наукових дослідженнях державного рівня: **В. Є. Березняком, С. П. Бондар, М. І. Бурдюю, В. П. Волинським, Л. П. Ворониною, М. Б. Євтухом, Л. О. Закою, В. П. Максименко, Ю. І. Мальованим, Л. Л. Момот, В. О. Онищуком, В. І. Паламарчуком, І. П. Підласим, В. Є. Римаренком, Д. І. Рум'янцевом, О. Я. Савченком, М. Д. Ярмаченком** та багатьма іншими. У співавторстві з кандидатом педагогічних наук Паламарчуком Володимиром Іллічем було видано книгу «*Розвиток логічного мислення учнів профтехучилища у процесі навчання*» (1974). Тогочасні дослідження узагальнилися в публікаціях: «*Объем и характер домашних заданий*» (1978), «*Підготовка і проведення екзаменів у школі*» (за редакцією, 1980) та багатьох інших.

У часи реформування школи (80-ті роки минулого століття) Валентина Федорівна Паламарчук **активно працювала над узагальненням своїх багаторічних наукових пошуків та експериментів**. У 1986 році у Москві відбувся захист докторської дисертації з теми «*Дидактические основы формирования мышления учащихся в процессе обучения*», яка стала знаковою для дидактики, а здобуті результати підтвердив двадцятирічний масштабний експеримент, проведений у багатьох школах країни. Власний курс Валентина Федорівна Паламарчук викладала у педагогічному інституті імені Максима Горького (згодом – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова), у 1989 році здобула звання професора.

Нагороди та відзнаки В. Ф. Паламарчук

З-поміж нагород Паламарчук Валентини Федорівни знаковими є Почесна грамота Кабінету Міністрів України «*За багаторічну сумлінну працю, значний особистий внесок у розвиток педагогічної науки*» (2001); Почесна грамота Верховної Ради України «*За особливі заслуги перед народом*» (2001); медаль НАПН України «*Ушинський К. Д.*» (2020); Подяка Президента Асоціації гімназій і ліцеїв України «*За видатну громадську діяльність в Асоціації працівників гімназій і ліцеїв України*»; відзнака «*Відмінник народної освіти УРСР*»; Почесні грамоти Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України; Почесні грамоти Національної академії педагогічних наук України та ін. Усе це не тільки визнання її вагомого внеску в педагогічну науку (зокрема – дидактику, інноватику, прогностику), а й вкладу в розвиток школи з середини ХХ сторіччя до цього часу.

ФОТОГАЛЕРЕЯ

Випускниця
Саратівського
університету. 1955 р.

1949 р. Валентина у центрі

Вчена рада Інституту педагогіки. 1980-ті роки

Савченко Михайло Пилипович, завуч гімназії східних мов № 1, Заслужений Вчитель України; Хайруліна Василина Миколаївна, Березняк Євген Степанович, Діна Іванівна Рум'янцева, Іван Гнатович Єрмаков, Борис Григорович Чижевський

ДЗВО «Університет менеджменту освіти»: В. Ф. Паламарчук з ректором УМО В. В. Олійником.

Інститут педагогіки АПН України. 2002 рік

мудру, професійну, компетентну, відповідальну, справедливу, порядну людину. У відділі дидактики нині працює донька Валентини Федорівни Паламарчук, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник **Барановська Олена Володимирівна**, яка продовжила педагогічну династію Паламарчуків і дослідження в дидактичній науці. Багато уваги Валентина Федорівна приділяла роботі з талановитими вчителями. Так, кандидатські дисертації захистили чимало передових учителів, аспірантів, науковців, яким вона надавала наукову допомогу: **Б. Г. Чижевський** (нині – керівник секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій); **В. І. Сафіюлін** (директор гімназії Троєщина Деснянського району м. Києва, заслужений учитель України); **В. І. Кизенко** (на той час – учитель біології і хімії), **О. К. Корсакова** (на той час – учитель мови і літератури), **М. І. Іпполітова**, **О. І. Забкрицька**, **В. Г. Семенов** (учителі) й багато інших. В лабораторії передового педагогічного досвіду Інституту педагогіки НАПН України сформувалась генерація вчених-новаторів, зокрема, Героя України, майора Вихора **Є. С. Березняка**, **Є. Б. Бочковського**, **Л. О. Варзацької**, **І. Г. Єрмакова**, **В. М. Ісасвої**, **А. В. Лопухівської**, **Д. І. Рум'янцевої**, **В. Г. Шевченка** та інших. В колективі завжди панував дух новаторства, інноваційності, творчості. Нині це відділ інновацій та стратегій розвитку освіти (завідувач **Трубачева С. Е.**).

Половину життя Валентина Федорівна Паламарчук присвятила співпраці зі школами різного рівня: від сільських шкіл до знаних авторських колективів. Про-

тягом багатьох років саме в школах упроваджувалися результати наукових досліджень та інноваційних практик. Протягом довгого часу Валентина Федорівна була співорганізатором спільних з Інститутом педагогіки НАПН України всеукраїнських науково-практичних конференцій із діалогу мов, культур, педагогічних систем в у Київській гімназії східних мов № 1 м. Києва. **М. П. Савченко**, Заслужений вчитель України згадує про співпрацю з **В. Ф. Паламарчук** як науковця, яка завжди давала орієнтири для кожного педагога-практика. З 1992 року **Валентина Федорівна Паламарчук** була професором-консультантом гімназії «Троєщина» Деснянського району м. Києва. Цю гімназію вона плекала разом з її директором, к. п. н. **В. І. Сафіуліним** і колективом креативних високопрофесійних учителів. Упродовж цих років за її науковою редакцією видавався збірник гімназії, де публікувалися здобутки науковців, які співпрацювали з гімназією, вчителів і талановитих учнів. Тісну наукову співпрацю та довготривалі зв'язки Валентина Федорівна підтримувала з **В. М. Хайруліною**, (нині – член-кореспондент НАПН України, Заслужений працівник освіти України, директор Українського коледжу імені В.О. Сухомлинського до серпня 2016 р.).

Педагогічна доля звела **Валентину Федорівну** з провідними вченими: **Євгеном Степановичем Березняком**, **Ньютоном Марковичем Гончаренком**, **Василем Івановичем Помагайбою**, **Юрієм Костянтиновичем Бабанським**, **Михайлом Івановичем Кондаковим**, **Василем Онисимовичем Онищуком** та іншими. Зустрічі з колегами спонукали до нових на-

ФОТОГАЛЕРЕЯ

В. Ф. Паламарчук в УМО

В. Ф. Паламарчук

В. Ф. Паламарчук на засіданні клубу «Істина» в Парламентській бібліотеці, м. Київ, 1998 рік.

Зліва направо: докт. пед. наук, проф. В. Ф. Паламарчук; В. М. Алфімов (передовий вчитель, нині – доктор пед. наук, професор); Б. Г. Чижевський (Комітет Верховної ради України, канд. пед. наук).

Святкування ювілею В. Ф. Паламарчук: 75-річчя, гімназія «Троєщина» Деснянського району м. Києва.

Зліва направо: І. Г. Єрмаков; В. І. Сафіулін; Г. М. Ісаєва; Е. С. Березняк; В. М. Зоц; В. Ф. Паламарчук

Святкування ювілею В. Ф. Паламарчук, 75-річчя, гімназія «Троєщина» Деснянського району м. Києва.

На фото: В. Ф. Паламарчук з чоловіком В. І. Паламарчуком

ФОТОГАЛЕРЕЯ

Засіданн вченої ради Інституту педагогіки АПН України
На фото: докт. пед. наук, проф. В. Ф. Паламарчук, дійсний член Академії педагогічних наук України, докт. пед. наук, проф. М. Д. Ярмаченко

2007 рік, святкування 15-річчя гімназії Троєщина. На фото: О. В. Барановська, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник; В. Ф. Паламарчук, доктор педагогічних наук, професор; В. А. Солопенко, заступник директора з навчальної роботи, учитель української мови і літератури

Валентина Федорівна Паламарчук на Міжнародній конференції «Інновації у вищій освіті» травень, 2003 рік, Будинок вчителя

Відділ інновацій Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти (нині ДЗВО «Університет менеджменту освіти»): О. А. Бондар, В. Ф. Паламарчук, Н. З. Орехова

На фото: докт. пед. наук, проф. В. Ф. Паламарчук; крупний план: виступає докт. пед. наук, проф. О. М. Топузов. У президіумі Президент НАПН України, докт. пед. наук, професор В. Г. Кремь

Засідання відділу інновацій Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти (нині ДЗВО «Університет менеджменту освіти») На фото зліва направо: к. філос. н. С. Рудаківська; д. п. н. В. Ф. Паламарчук; к. п. н. Д. І. Рум'янцева

укових роздумів, пошуків, досліджень, експериментів. Багаторічні наукові пошуки дали основу для створення власної наукової школи. **Наукова школа доктора педагогічних наук, професора Валентини Федорівни Паламарчук охоплює працівників різних ділянок освіти: від сільського вчителя до керівника секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій.**

Знаковою в житті Валентини Федорівни Паламарчук стала її книга **«Школа учити мислити» (1979; 1987)**, яку можна без перебільшення назвати головною книгою її життя. Вона мала два видання, перекладалася на литовську мову. Нині вона наявна в бібліотечних фондах головних бібліотек України, Росії, Литви та інших держав (див. вріз на С. 53).

Разом із колегами, однодумцями, учнями **Валентина Федорівна Паламарчук** відсвяткувала **50-річчя** своєї наукової діяльності. Тривалий час вона була членом вчених рад Інституту педагогіки НАПН України, Національного педагогічного університету імені Драгоманова, Університету менеджменту освіти. У 2000-х роках В. Ф. Паламарчук працювала у відділі інновацій Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти (нині ДЗВО «Університет менеджменту освіти»). В той час постійно відбувалися наукові дискусії з колегами, зустрічі з однодумцями, планувалися наукові семінари, конференції, диспути в закладах різного рівня (С. В. Рудаківська, Д. І. Рум'янцева, К. В. Гораш, О. А. Бондар, Л. А. Онищук, Н. З. Орехова та інші). Постійно підтримувався зв'язок з вчителями та директорами-новаторами: **Миколою Гузиком** (заступник директора

«Авторської школи М. П. Гузика» м. Южне Одеської області, народний вчитель України, кандидат педагогічних наук, член-кореспондент НАПН України, член Союзу вчителів України); **Петром Сікорським** (директор природничо-економічного ліцею с. Вузлове Радехівського району, нині – професор кафедри педагогіки та соціального управління ІНПП, президент Львівського крайового товариства «Рідна школа»), **Валентином Алфімовим** (нині – доктор педагогічних наук, професор, колишній директор ліцею при Донецькому національному університеті, заслужений працівник народної освіти України, нині професор університету, та багатьма іншими. Дійсний член Міжнародної академії наук педагогічної освіти **Віктор Олійник**, радник ректора ДВЗО «Університет менеджменту освіти», доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) та член Президії Національної академії педагогічних наук України, Заслужений працівник освіти України згадує **Валентину Федорівну** як талановиту, компетентну, досвідчену людину, яка постійно ділилася своїм досвідом та знаннями, була одним з фундаторів педагогічної інноватики.

Лідія Даниленко, доктор педагогічних наук, професор (нині – професор кафедри парламентаризму та політичного менеджменту Національної академії державного управління при Президентові України) відмічала те, що В. Ф. Паламарчук завжди продукувала нові ідеї, підтримувала інновації в українській науці і школі, відшукувала та згуртовувала передових педагогів, працювала на випереджальний розвиток педагогічної науки.

ОСНОВНІ НАУКОВІ ІДЕЇ ТА ЗДОБУТКИ

д. п. н., професора **В. Ф. ПАЛАМАРЧУК:**

- створення стратегії мислення, тактичних способів його формування;
- моделювання основних мисленевих операцій;
- педагогічна концепція розвивального навчання;
- програма й технологія формування і розвитку інтелектуальних умінь учнів 1-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів;
- ідеї плекання інтелектуальної особистості;
- основи реалізації ідеї наукової організації навчальної роботи учнів;
- реалізації ідеї оптимізації організації освітнього процесу;
- внесок у напрацювання проектів законів про освіту, про загальну середню освіту, концепції розвитку загальної середньої освіти, стратегій розвитку освіти на довготривалий термін;
- розроблення наукової основи інформативно-правової бази вивчення, передавання, впровадження та реалізації передового педагогічного досвіду;
- розроблення і впровадження теорії педагогічної інноватики, ідеї становлення й розвитку гімназій, колегіумів, ліцеїв, спеціалізованих та приватних шкіл в Україні, створення наукової бази для їх розвитку;
- активна участь у реалізації реформи освіти в Україні, створення експериментальних майданчиків, сприяння роботі авторських шкіл і передових учителів;
- постійна робота над проблемою підвищення майстерності вчителя;
- постійна робота над змістом і технологіями навчання.

ОСНОВНІ НАУКОВІ ПУБЛІКАЦІЇ В. Ф. ПАЛАМАРЧУК:

- монографія, посібник «Школа учити мислити» (1979; 1987);
- двотомник «Першооснови педагогічної інноватики» (2005);
- збірник «Грані творчості» (упорядник, 1990);
- книги: «НОТ школьника – путь к творчеству» (1988), «Техне інтелектус» (1999), «Глобус інтелектус» (1999), «Як виростити інтелектуала» (2000);
- програми спецкурсу для студентів педагогічних інститутів «Педагогіка мислення» (1985), «Передовий педагогічний досвід» (1989);
- збірники «Становлення навчальних закладів нового типу» (за ред., 1992), «Інновації в освіті України» (2004);
- серія збірників гімназії «Троєщина» Деснянського району м. Києва (науковий редактор, 1999–2015);
- концепції, програми і методики формування загальнонавчальних, інтелектуальних умінь учнів, розвивального навчання, гімназійної освіти, спецкурси, навчальні програми, науково-методичні посібники, статті у фахових виданнях: «Експериментальна програма формування мислительних умінь у школьників» (1982), «Методичні рекомендації про формування загальнонавчальних умінь та самостійного мислення учнів» (1986), «Розвиток загальнонаукових мислительних умінь і навичок школярів» (1984).

REFERENCES [СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ]

1. Baranovska, O. V. (n. d.). Palamarchuk Valentyna Fedorivna. Retrieved from https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%BC%D0%B0%D1%80%D1%87%D1%83%D0%BA_%D0%92%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0_%D0%A4%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0 [in Ukrainian].
[Барановська, О. В. Паламарчук Валентина Федорівна [Електронний ресурс] / О. В. Барановська // Вікіпедія. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%BC%D0%B0%D1%80%D1%87%D1%83%D0%BA_%D0%92%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0_%D0%A4%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0].
2. Palamarchuk Valentyna Fedorivna . (n. d.). Retrieved from <https://scholar.google.com.ua/citations?user=oSQNvAAAAAJ&hl=uk> [in Ukrainian]
[Паламарчук Валентина Федорівна [Електронний ресурс] // GOOGLE-Академія. – Режим доступу: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=oSQNvAAAAAJ&hl=uk>].
3. Palamarchuk, V. F. (1984). Dydaktycheskye osnovy formirovaniya myshleniya uchashchykhisia v protsesse obucheniya (Doctor's thesis). Kyev. [in Russian].
[Паламарчук, В. Ф. Дидактические основы формирования мышления учащихся в процессе обучения : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Валентина Федоровна Паламарчук. – Киев, 1984. – 327 с.].
4. Palamarchuk, V. F. (1987). Shkola uchyт myslyt. Moskva: Prosveshchenye. [in Russian].
[Паламарчук, В. Ф. Школа учит мыслить / В. Ф. Паламарчук. – 2-е изд., доп. и перераб. – Москва: Просвещение, 1987. – 208 с.]
5. Palamarchuk, V. F. (1999). Tekhne intelektus (tekhnohohiia intelektualnoi diialnosti uchniv). Kyiv. [in Ukrainian]
[Паламарчук, В. Ф. Техне інтелектус (технологія інтелектуальної діяльності учнів): посіб. для вчителів / В. Ф. Паламарчук. – Київ: ВВП «Мрія-1» ЛТД., 1999. – 89 с.].
6. Palamarchuk, V. F. (1999). Hlobus intelektus (metodolohiia, prohrama, metodykaformuvannia hlobalnoho intelektu). Kyiv: Osvita Ukrainy. [in Ukrainian]
[Паламарчук, В. Ф. Глобус інтелектус (методологія, програма, методика формування глобального інтелекту) / В. Ф. Паламарчук. – Київ: Освіта України, 1999. – 56 с.].
7. Palamarchuk, V.F. & Orlov, S.Y. (1988). NOT shkolnyka – put k tvorchestvu. Kyiv: Rad. shkola. [in Russian].
[Паламарчук, В. Ф. НОТ школьника – путь к творчеству / В. Ф. Паламарчук, С. И. Орлов. – Киев: Рад. школа, 1988. – 133 с.].
8. Palamarchuk, V.F. (1999). Yak vyrostyty intelektuala? Kyiv: Znannia. [in Ukrainian].
[Паламарчук, В. Ф. Як виростити інтелектуала? / В. Ф. Паламарчук. – Київ: Знання, 1999. – 112 с.].

Цілий пласт наукових праць Валентини Федорівни присвячений інноваційній діяльності в закладах різного типу. Узагальненням своєї наукової роботи **Валентина Федорівна Паламарчук** вважає виданий у 2001-2004 роках двотомник *«Першооснови педагогічної інноватики»*.

Тісні зв'язки **В. Ф. Паламарчук** протягом довгих років підтримував з колегами-науковцями, які є видавцями педагогічних журналів (журнали *«Рідна школа»*, збірник *«Педагогіка і психологія»*, газета *«Завуч»* та багато інших). Здобутки інноваційної педагогіки постійно публікувалися у всеукраїнському часописі для заступників директорів шкіл усіх напрямків: газеті *«Завуч»* (перший головний редактор **В. М. Зоц**). Багаторічна науково-педагогічна співпраця відбувається з головним редактором часопису *«Директор школи, ліцею, гімназії»* **Ольгою Виговською** (нині – головний і науковий редактор всеукраїнського науково-практичного журналу *«Директор школи, ліцею, гімназії»*, доцент, кандидат педагогічних наук, Заслужений працівник освіти України).

Нині **Валентина Федорівна Паламарчук** слідкує за новими тенденціями в педагогічній науці, продовжує наукові напрацювання й не полишає пошуків вектору розвитку нової української школи. Науковий доробок Валентини Федорівни Паламарчук складає більше **300 наукових праць** і є важливою базою для науково-педагогічної спільноти.

Науково-педагогічну династію Валентини Федорівни й Володимира Ілліча Паламарчуків продовжують донька, **Барановська Олена Володимирівна** (кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу

дидактики Інституту педагогіки НАПН України) та онука, **Почу-пайло Ольга Вікторівна** (в минулому – вчитель гімназії «Троєщина» Деснянського району м. Києва, нині – провідний фахівець Української школи урядування).

Хочеться побажати Валентині Федорівні здоров'я, благополуччя, натхнення, розвитку її ідей та процвітання наукової школи!

O.V. Baranovska

The Institute of Pedagogic of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, 04053, Ukraine, Kyiv, Sichovykh Striltsiv str., 52-D, Phone: 0444813760, E-mail: baranovska@i.ua https://doi.org/10.37836/2309-7744-2020-5-6-3

SCIENCE AND SCHOOL – LIFE VOCATION OF THE FOUNDER OF PEDAGOGICAL SCIENCE PALAMARCHUK VALENTINA FEDORIVNA

To the 90th anniversary of Dr. Sci. (Ped.), Full Professor Valentina Fedorivna Palamarchuk

«Pure science does not exist, it is always based on pedagogical experience, its peaks are reached only through the best examples of pedagogical practice», «In my life, school has always been the center and meaning of life.» This is the life credo of Dr. Sci.(Ped.), Full Professor Valentina Fedorivna Palamarchuk.

The article is dedicated to the 90th anniversary of Dr. Sci.(Ped.), Full Professor Valentina Fedorivna Palamarchuk. The issue of the role of the scientist-didactic as the founder of the scientific school, its scientific achievements, contribution to the development of domestic didactics and innovative pedagogy, pedagogical forecasting, schools of a new type in Ukraine is covered. The main scientific ideas of V. F. Palamarchuk, which became the theoretical basis for the innovative scientific direction in didactics, are stated. The concepts of scientific achievements of the scientist in the context of modern tasks of school education are outlined.

Keywords: Valentina Fedorivna Palamarchuk; Scientific School; pedagogical innovation; theory of learning.

9. Palamarchuk, V. F. & Lazarevskiy, S. V. (1986). *Metodycheskye rekomendatsyy o formyrovannyu obshcheuchebnykh umenyi y samostoiatelnosti myshleniya uchashchysya*. Kyev: NYU pedahohyky USSR. [in Russian].
[Паламарчук, В. Ф. Методические рекомендации о формировании общеучебных умений и самостоятельности мышления учащихся / В. Ф. Паламарчук, С. В. Лазаревский. – Киев: НИИ педагогики УССР, 1986. – 80 с.].
10. Palamarchuk, V. F. (2005). *Pershoosnovy pedahohichnoi innovatyky* (Vol. 1). Kyiv: Znannia Ukrainy. [in Ukrainian].
[Паламарчук, В. Ф. Першооснови педагогічної інновації: у 2 т. Т. 1 / В. Ф. Паламарчук. – Київ: Знання України, 2005. – 420 с.].
11. Palamarchuk, V. F. (2005). *Pershoosnovy pedahohichnoi innovatyky* (Vol. 2). Kyiv: Osvita Ukrainy, [in Ukrainian].
[Паламарчук, В. Ф. Першооснови педагогічної інновації: у 2 т. Т. 2. / В. Ф. Паламарчук. – Київ: Освіта України, 2005. – 504 с.].
12. Palamarchuk, V. F. (2002). *Vzaiemozviazok navchannia i rozvytku uchniv v aspekti reformy shkoly*. Kyiv: Znannia Ukrainy. [in Ukrainian].
[Паламарчук, В. Ф. Взаємозв'язок навчання і розвитку учнів в аспекті реформи школи: метод. лист для вчителів і кер. шкіл, гімназій, ліцеїв / В. Ф. Паламарчук. – Київ: Знання України, 2002. – 46 с.].
13. Safulin, V. I. (Ed.). (1999). *Himnaziia na porozii XXI stolittia*. Kyiv: Znannia.
[Гімназія на порозі XXI століття: Наук.-метод. посібник; гол. ред. В.І.Сафіюлін. – Київ: Знання, 1999. – 210 с.].
14. Safulin, V. I. & Palamarchuk, V. F. (Eds.). (2015). *Tvorchi zdobutky himnazii*. Kyiv: Osvita Ukrainy. [in Ukrainian].
[Творчі здобутки гімназії: наук.-метод. посіб. / голов. ред., кер. авт. кол. В. І. Сафіюлін; наук. ред. В. Ф. Паламарчук. – Київ: Освіта України, 2015. – 268 с.].
15. Palamarchuk, V. F. (2006). *Innovatsii v suchasniy osviti*. *Zavuch*, 10, 1–4. [in Ukrainian].
[Паламарчук, В. Ф. Інновації в сучасній освіті / В. Ф. Паламарчук // *Завуч*. – 2006. – № 10. – С. 1–4.].
16. Palamarchuk, V. F. (2002). *Pedahohichni innovatsii: mify ta realii*. *Dyректор shkoly, litseiu, himnazii*, 3, 36–40. [in Ukrainian].
[Паламарчук, В. Ф. Педагогічні інновації: міфи та реалії / В. Ф. Паламарчук // *Директор школи, ліцею, гімназії*. – 2002. – № 3. – С. 36–40.].
17. Palamarchuk, V. F. (1993). *Problemy navchannia v systemi alternatyvnoi osvity*. *Dydaktychni aspekty alternatyvnoi osvity* (pp. 4–12). Kyiv: Osvita. [in Ukrainian].
[Паламарчук, В. Ф. Проблеми навчання в системі альтернативної освіти / В. Ф. Паламарчук // *Дидактичні аспекти альтернативної освіти*. – Київ, 1993. – С. 4–12.].
18. Palamarchuk, V. F. & Baranovska, O. V. (2018). *Pedahohichni tekhnolohii navchannia v umovakh novoi ukrainskoi shkoly: vektor rozvytku*. *Ukrainskyi pedahohichniy zhurnal*, 3, 60–66. [in Ukrainian].
[Паламарчук, В. Ф. Педагогічні технології навчання в умовах нової української школи: вектор розвитку / В. Ф. Паламарчук, О. В. Барановська // *Український педагогічний журнал*. – 2018. – № 3. – С. 60–66.].

ЮВІЛЯРА ВІТАЮТЬ!

► досягненні поставленої мети. Валентина Федорівна завжди приваблює своєю природною ширістю і доброзичливістю у спілкуванні, широтою поглядів і науковою ерудицією, вмінням глибоко проникати в основну суть наукової проблеми. З нею легко обговорювати будь-які актуальні проблеми, задуми, ідеї, плани та отримати вичерпні поради в їх реалізації.

Вельмишановна Валентино Федорівно, бажаємо й надалі залишатись такою ж енергійною і невтомною, завзятою, з неспокоїною душею, щирою і турботливою та щедрою на добро. Нехай завжди здійснюються Ваші, шановна Валентино Федорівно, далекоглядні, великомасштабні плани, перспективні освітні, інноваційні проекти, а плідна праця буде щасливою у Вашій життєтворчості і активній життєдіяльності в ім'я розвитку науки України.

Дорога Валентина Федорівна!
Щиросердно зичимо Вам міцного здоров'я, довгої, світлої життєвої дороги, гармонії бажань і можливостей!!! Нехай ВАМ завжди усміхається щаслива доля!!!

З повагою Василь Мадзігон

* * *

Віктор Васильович ОЛІЙНИК
Ректор ЦППО та ДВЗО «Університет менеджменту освіти» (1999-2017рр.), доктор педагогічних наук,

професор, дійсний член (академік) НАПН України, заслужений працівник освіти України.

Валентина Федорівна Паламарчук:
ЖИТТЯ В ОСВІТІ
І ДЛЯ ОСВІТИ

Валентина Федорівна Паламарчук – відома українська вчена-педагогиня, яскрава, непересічна особистість, ►

Василь Миколайович МАДЗІГОН
Академік-засновник НАПН України, доктор педагогічних наук, професор,

В Інституті педагогіки НАПН України В. Ф. Паламарчук пропрацювала більше 30 років...

перший віцепрезидент НАПН України (1992-2012 рр.), директор Інституту педагогіки НАПН України (1994-2013 рр.),

заслужений діяч науки і техніки України
ЛЮДИНА СВІТЛОГО РОЗУМУ
ТА ДОБРОГО СЕРЦЯ

Мені випала рідкісна нагода тривалий час творчо працювати з Валентиною Федорівною Паламарчук, доктором педагогічних наук, професором, відомим педагогом-новатором, вченим-дидактом, організатором інноваційної освіти, творцем нових ідей, автором новітніх педагогічних теорій, гіпотез і відкриттів, мудрим наставником, щирою і душевною людиною, званою в Україні та далеко за її межами.

Все своє свідоме життя Валентина Федорівна присвятила плідному дослідженню проблем єдності науки і практики, забезпеченню співпраці освітян-практиків з науковцями, спрямованих на виховання молоді, інтелектуальної еліти України. Вона, невтомно допомагає педагогам зрозуміти особливості діяльності школи на сучасному етапі, відкриває скарбницю вчителів-майстрів, розкриває інформаційну технологію і методику інтелектуального розвитку учнівської молоді.

Без перебільшення скажу, що Валентина Федорівна була і є орієнтиром для молодого покоління науковців. Її характером невичерпна енергія, працелюбність, цілеспрямованість, рішучість у

яка понад півсторіччя свого творчого життя присвятила відданому й безкорисливому служінню освіті і педагогічній науці. Допитливий розум, світле серце, жага до пізнання та справи навчання й виховання молодого покоління, незважаючи на суспільні й життєві труднощі, вели Валентину Федорівну по життю й спонукали на вирішення найскладніших завдань розвитку освіти. Дидактика освіти стали для неї сенсом життя і професійної діяльності.

Мені пощастило працювати з цією видатною й водночас простою у спілкуванні особистістю, дослідницею за покликом, власною місією та сутністю. А ще науково збагачуватись від її мудрих і щирих порад.

У Центральному інституті післядипломної педагогічної освіти (нині ДЗВО «Університет менеджменту освіти») Валентина Федорівна працювала упродовж 2002-2009 рр. у відділі педагогічних інновацій та інформації, була членом спеціалізованої вченої ради із захисту дисертаційних досліджень у галузі педагогічних наук. І завжди з відкритим серцем і материнською опікою відносилася до перспективних педагогічних і науково-педагогічних працівників, їхнього наукового зростання.

Перше десятиріччя 2000-них – це час інтенсивних інноваційних змін в системі української освіти. Педагогічними працівниками відділу педагогічних інновацій та інформації здійснювався науково-методичний супровід інноваційних проєктів всеукраїнського та міжнародного рівнів, серед яких «Громадянська освіта», «Intel. Навчання для майбутнього» й інші. Валентина Федорівна як методолог педагогічних ідей перебувала у центрі досліджень теорії педагогічної інноватики в Україні і всі свої знання спрямовувала на супровід наукових ініціатив й водночас допомагала відшукувати та зростати науково

перспективним педагогічним і науково-педагогічним працівникам.

За час роботи в Центральному інституті післядипломної педагогічної освіти науково-педагогічна практика збагатилась такими її працями як «Першооснови педагогічної інноватики» у 2-х томах (2005), науково-методичний посібник «Науково-організаційні основи експертизи інноваційної освітньої діяльності в регіоні» (2006); спецкурси «Інновації в освіті України» (2004), «Інновації і педагогічний досвід в Україні» та ін.

Талановитість, людяність, життєвий досвід, працьовитість і висока наукова культура та компетентність Валентини Федорівни викликають захоплення й глибоку повагу.

Щиро вітаємо Вас, вельмишановна Валентино Федорівно, з Ювілеєм і з нагоди цієї події прийміть побажання міцного здоров'я, невичерпної енергії й оптимізму, душевного спокою, миру та благополуччя! Многая і благія Вам літа!

З великою повагою і вдячністю
Віктор Олійник

* * *

Лідія Іванівна ДАНИЛЕНКО

Професор кафедри парламентаризму та політичного менеджменту Національної академії державного управління при

Президентіві України, доктор педагогічних наук, професор, DrHb.

ЗРАЗОК ПОВЕДІНКИ

ВІТЧИЗНЯНОГО НАУКОВЦЯ

Шановну Валентину Федорівну щиросердно вітаю з ЮВІЛЕЄМ!

Ви для багатьох із нас є **ЗРАЗКОМ у поведінці ВІТЧИЗНЯНОГО НАУКОВЦЯ** – високоосвічена, скромна, порядна, добродісна ЛЮДИНА.

Я пишаюсь тим, що мала можливість під вашим мудрим керівництвом зростати як педагог-науковець і

Ювіляра вітають

багато років працювала разом із ВАМИ. Дякую ВАМ за це.

Многії ВАМ літа! Нехай ваші добрі і мудрі ідеї «проростають» у серцях багатьох українських педагогів і науковців, як вони проросли в моєму.

З повагою до ВАС, Лідія Даниленко

* * *

Олег Михайлович ТОПУЗОВ

Віцепрезидент Національної академії педагогічних наук України, дійсний член (академік)

НАПН України,

доктор педагогічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, директор

Інституту педагогіки НАПН України;

Василь Іванович КИЗЕНКО

Кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу дидактики Інституту педагогіки НАПН України.

СЛОВО ПРО ВЧЕНОГО

Для глибшого розуміння феномену вітчизняної педагогіки варто знати про добропорядних учених, серед яких свою знакову роль утвердила Валентина Федорівна Паламарчук. Спілкуючись із Валентиною Федорівною, розумієш, що це виняткова особистість, яка вміє утішатись успіхами людей, які поруч із нею, і все робить для того, щоб надихати інших до творчої праці й корисних дій.

Сказане прямо стосується професійної взаємодії Валентини Федорівни Паламарчук зі своїми колегами. Беремо за зразок моральні риси цієї визначної особистості, яка справила неабиякий вплив на розвиток вітчизняної педагогічної науки. Проявлялися вони у тому, що вчена постійно допомагала іншим долати життєві й професійні труднощі, щоденно підставляла плече, психологічно підтримувала навіть тоді, коли їй самій було важко. Тут конче треба стати на бік колег, які переконані, що моральні принципи (гуманізм, оптимізм,

альтруїзм та ін.) і моральні якості (щирість, чесність, повага, чуйність, співчуття) були й залишаються центроутяжною і рушійною силою вченого, нормою людського буття.

Акцентуємо увагу на тому, що Валентина Федорівна передавала свої знання і наукові ідеї здобувачам і аспірантам. На наше переконання, довкола вченого завжди панувала гуманна, творча атмосфера. Тим-то ця високошанована людина, яка була відкрита для колег і друзів, набула поваги і пошани до себе і своїх соціально-моральних цінностей у науково мислячої молоді.

* * *

Борис Григорович ЧИЖЕВСЬКИЙ

Керівник секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій, кандидат педагогічних наук

БУТИ ВАШИМ УЧНЕМ – ВЕЛИКА ЧЕСТЬ І ВИСОКА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Вельмишановна Валентино Федорівно!

Щиро вітаю Вас зі славним ювілеєм.

Ви по праву вважаєтесь одним із провідних науковців, педагогів, дидактів, визнаних у вітчизняному та зарубіжному науково-освітньому співтоваристві, носієм сучасних наукових знань, педагогічних технологій, освітніх інновацій.

Високо цінуємо Ваш талант організатора наукової школи, наставника у підготовці молодих науковців, керівників закладів освіти, методистів, а також захисника від негараздів талановитих і відомих науковців України.

Ви започаткували педагогічну концепцію розвивального навчання, розробили програму і методіку розвитку інтелектуальних умінь учнів 1-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів, розвивали ідеї плекання інтелектуала, сформулювали основи реалізації нової парадигми освіти – життєтворчості, особистісно-зорієнтованого навчання, пропагували науково обґрунтовані та практично вивірені методики і технології.

Важко переоцінити Ваш особистий внесок у справу реформування та модернізації національної сфери освіти, вклад у напрацю-

вання проектів законів про освіту, про загальну середню освіту, концепції розвитку загальної середньої освіти, розробці теорії і практичній реалізації ідей оптимізації організації освітнього процесу з метою розвитку здібностей, задатків, обдарувань, практичних умінь і навичок, компетентностей особистості.

Очолований вами творчий колектив розробив наукову основу і нормативно-правову базу пошуку, вирішування, узагальнення, поширення та реалізації передового педагогічного досвіду, становлення і розвитку гімназій, колегіумів, ліцеїв, спеціалізованих шкіл, індивідуального навчання та приватних загальноосвітніх закладів освіти, які у випереджальному режимі здійснювали реформу освіти, були авторськими школами, експериментальними майданчиками, запроваджували, апробували та шліфували новий зміст, технології освіти.

Ваші ідеї та напрацювання щодо підготовки і розвитку творчої мислячої особистості, забезпечення зростання майстерності керівника, вчителя, рівня культури, глибини мислення, наукового світогляду учасників освітнього процесу не втратили своєї актуальності в наш час, а також мають перспективу утвердження і в майбутньому.

Освітяни знають і цінують Вас як особистість, якій властиві стійкі духовно-моральні цінності, притаманна висока культура наукової праці, вимогливість до якості та рівня напрацювань. Бути вашим учнем велика честь і висока відповідальність.

Бажаю Вам міцного здоров'я, успіхів у примноженні слов'янських, українських науково-освітніх традицій та плідної праці задля розвитку і зміцнення вітчизняної науки, освіти, активної участі наукових, науково-педагогічних, педагогічних працівників в науковому, освітньому, економічному, суспільному, культурному, технологічному й інноваційному розвитку України з метою утвердження її у європейському та світовому науково-освітньому просторі.

Хай щедрими успіхами увінчаються всі Ваші добрі справи та ініціативи на благо українського народу.

* * *

**Юрій
Іванович
МАЛЬОВА-
НИЙ**

Учений-секретар відділення загальної середньої освіти НАПН України, член-кореспондент НАПН

України, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

КНИЖКА

**«Школа навчає мислити»
ЗАЛИШАЄТЬСЯ ПЕРЛИНОЮ
ПЕРШОЇ ВЕЛИЧИНИ**

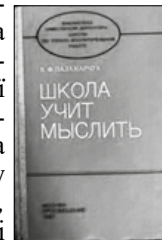
Для мене Валентина Федорівна Паламарчук – взірць справжнього вченого-дидакта. Саме дидактиці беззастережно віддала вона своє серце й інтелект, багато зробивши для розвитку й утвердження наукової школи українських дидактів на передових позиціях вітчизняної педагогічної науки. Серед численних її праць, на мій погляд, перлиною першої величини залишається актуальна й досі видана понад сорок років тому книжка «Школа навчає мислити», присвячена кардинальній проблемі розвитку мислення учнів у процесі навчання. Її можна сміливо віднести до дидактичної класики.

Я вдячний долі, що мені довелося не один рік працювати разом із Валентиною Федорівною і буду радий, з Божою допомогою, ще не одній нагоді щиро вітати її з прийдешніми ювілями.

* * *

**Іван
Гнатович
ЄРМАКОВ**

Завідувач сектору Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти», кандидат історичних наук

ЩЕ ГОЛОВНОЇ ПІСНІ НЕ ЗАСПІВАНО

Ювілейні дати мають свою філософію серця. Ми вдивляємося в образи великих ювілярів, ніби в дзеркало, щоб побачити самих себе.

Ці життєтворчі максими мають домінантне значення для осмислення подвижницького життєвого шляху визначного вченого, доктора педагогічних наук, професора Валентини Федорівни Паламарчук – основоположника педагогічної інноватики, теорії прогнозування та інноваційного розвитку 12-річної школи, шкіл нового типу в Україні, дослідниці проблем теорії та практики формування в учнів творчого мислення, діалектики традицій новаторства, педагогічної майстерності.

Валентина Федорівна володіє особливим даром випереджального усвідомлення стратегії розвитку вітчизняної освіти, інноваційної культури, генерації перспективних ідей, бо, говорячи словами класика української літератури Миколи Куліша, «кожен з нас живе у віках, бо ми перш за все – ідеї». В лабораторії передового педагогічного досвіду Інституту педагогіки НАПН України, якою керувала Валентина Федорівна впродовж багатьох років, сформувалась славна генерація вчених-подвижників, зокрема, Героя України, майора Вихора Є. С. Березняка, В. Г. Шевченка, Д. І. Рум'янцевої, В. М. Ісаєвої, А. В. Лопухівської, Л. О. Варзацької. У науковій інституції завжди панував дух творчості, новаторства, підтримки і стимулювання інноваційних практик. Я щиро вдячний Валентині Федорівні за високу оцінку нової галузі наукового знання – педагогіки і психології життєтворчості. Валентина Федорівна тонко і глибоко реагує на виклики часу, нового століття, його життєві смисли, осмислюючи філософію життя як найвищу цінність, оскільки не можна жити, не заглиблюючись у життєві проблеми, духовні контексти. Твори Валентини Федорівни торкаються струн серця, глибини внутрішнього віту людини, її радощів і болей, пошуку життєвої перспективи.

Тож хай симфонія Вашого життя, дорога Валентино Федорівно, ще багато років звучить могутньо, гармонійно, поліфонічно, і Бог дарує Вам ще довголіття! Хай співають літа солов'ями в гаях, адже

Вами ще головної пісні не заспівано, ще слово прагне помаху крила, шумливим морем оживе сподівано жаданий час промінного тепла.

* * *

**Ганна
Миколаївна
ІСАЄВА**

*Колега, лабораторія
передового
педагогічного досвіду
Інституту педагогіки
НАПН України*

**СПРАВЖНІЙ
ВЧЕНИЙ
І ПРАКТИК**

Щиро вітаю дорого нашу Валентину Федорівну з ювілеєм!

Це сердечна, мудра людина, яка завжди підтримувала своїх колег, давала їм можливість розвиватися, знаходити свій шлях в науці. Багаторічна робота разом з Валентиною Федорівною залишила гарні спогади, вдячність і розуміння, що таке справжній вчений і практик!

Многая літа, Валентино Федорівно!

* * *

**Людмила
Володимирівна
ШЕЛЕСТОВА**

*Доктор наук,
провідний науковий
співробітник
відділу дидактики
НАПН України.*

**НАЙБІЛЬШЕ
ВРАЖАЄ
ГЛИБОКА**

ВНУТРІШНЯ СИЛА

Свою діяльність в Інституті педагогіки я розпочала у відділі передового педагогічного досвіду, керівником якого на той час була наша шановна ювілярка – Паламарчук Валентина Федорівна. Маю приємні спогади про неї як про людину, в якій гармонічно поєднувались професіоналізм, компетентність та людські якості: відповідальність, пунктуальність, справедливість, порядність, тактовність, уміння слухати і чути. Але, мабуть, найбільше мене вразила у цій маленькій жінці глибока внутрішня сила і велика життєва мудрість.

Здоров'я Вам і многая літа, шановна Валентино Федорівно!

* * *

**Віра Миколаївна
ЗОЦ**

*Методист Українського
коледжу ім. В.О. Сухомлинського,
м. Київ; канд. пед. наук, доцент,
віцепрезидент та експерт «Ліги Культури»
(див. С. 114-116 цього часопису)*

**ВОНА СТОЯЛА БІЛЯ
ВИТОКІВ СТВОРЕННЯ ШКІЛ
НОВОГО ТИПУ В УКРАЇНІ**

Валентина Федорівна Паламарчук безперечно є провідним дидактом України, яка протягом багатьох років підтримувала інноваційні навчальні заклади, передових вчителів. Це вольва, цілеспрямована, мудра людина, яка завжди збирала навколо себе науковців, передових вчителів, аспірантів, учнів. Саме вона разом з колегами-однодумцями стояла разом біля витоків створення шкіл нового типу в Україні.

Щиро вітаю Валентину Федорівну з ювілеєм та хочу побажати їй здоров'я, благополуччя, довгих років життя! Наукова та освітянська спільнота спіратиметься на її досягнення ще багато років!

Многая літа, дорога Валентино Федорівно!

* * *

**Катерина
Вікторівна
ГОРАШ**

*Завідувач науково-організаційного відділу
Інституту педагогіки
НАПН України, кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник*

**ПО-ВЧИТЕЛЬСЬКИ
РОЗ'ЯСНЮВАЛА
І ВСЕ РОЗКЛАДАЛА
ПО ПОЛИЧКАХ**

У житті кожного з нас зустрічалися люди, яких хочеться наслідувати, які своїми особистісними й професійними якостями сприяли нашому професійному розвитку і злетам.

Валентина Федорівна Паламарчук стала для мене прикладом невтомного вченого, доброго вчителя та жіночої елегантності й шляхетності.

До знайомства з Валентиною Федорівною я ще студенткою читала її наукові праці, що присвячені теорії і практиці дидактики «Школа учит мислити», «Взаимосвязь образования, воспитания и развития учащихся на уроке» та «Реализация межпредметных связей в процессе проблемного обучения» і гадки не мала, що мені пощастить у 2002-2009 р.р. працювати разом з автором у відділі інновацій Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти (нині ДЗВО «Університет менеджменту освіти»).

Це був дивовижний період мого життя. Валентина Федорівна у той час активно досліджувала інноваційні освітні процеси, вона є одним із засновників педагогічної інноватики. Які захопливі у нас у відділі тоді були дискусії, до Валентини Федорівни приходили вчені й вчителі, директори шкіл, які навчались на курсах підвищення кваліфікації в ЦППО, як цікаво було слухати Валентину Федорівну і спостерігати як вона працює. Тоді, в цих дискусіях, я ще не наважувалась брати участь, хоча Валентина Федорівна завжди уважно слухала будь-яку думку, по-вчительські роз'яснювала і все «розкладала по полицкам».

Співпраця і спілкування з Валентиною Федорівною вплинули на вибір теми моєї дисертації та участь у дослідженнях проблем освітньої інноватики, зокрема інноваційного розвитку закладів освіти.

Щирозакожно дякую Вам, дорога Валентино Федорівно, і вітаю з Ювілеєм! З безмежною шаную й повагою бажаю міцного здоров'я, родинного щастя, добробуту, радісних подій і зустрічей з колегами та учнями на многая, многая літа!

* * *

**Віктор Ісламович
САФІУЛІН**

*Директор гімназії
«Тросецька» м. Києва,
канд. пед. наук,
заслужений вчитель
України*

**ВОНА СТОЯЛА
БІЛЯ ВИТОКІВ
ГІМНАЗІЙНОЇ
ОСВІТИ
В УКРАЇНІ**

Валентина Федорівна Паламарчук без перебільшення є натхненником, беззмінним

Ювіляра вітають

Вчителі і директор гімназії «Троещина» науковим консультантом гімназії «Тросци-на» міста Києва з 1992 року і по цей час.

Валентина Федорівна – прекрасна людина, видатний науковець. Вона стояла біля витоків гімназійної освіти в Україні на початку 90-х років.

Професор Паламарчук В.Ф. є для всього педагогічного колективу прикладом науковця, чиї здобутки мали практичне застосування у роботі закладів освіти нового типу. Завдяки наполегливій праці Валентини Федорівни, її ініціативі періодично узагальнювався досвід передових вчителів-новаторів в гімназії «Троещина» міста Києва. Вийшла друком ціла низка науково-методичних збірників із циклу «Гімназійна освіта в Україні». Ці збірники постійно користувалися попитом серед вчителів, науковців України.

Професор Паламарчук В.Ф. надавала безцінну допомогу у написанні кандидатських дисертацій педагогами гімназії «Троещина».

Ми щиро вітаємо Паламарчук Валентину Федорівну з ювілеєм, зичимо їй міцного здоров'я, довгих років життя і подальших успіхів в її творчих наукових пошуках.

Низький Вам уклін, дорога Валентино Федорівно!

* * *

Михайло САВЧЕНКО

Заступник директора гімназії східних мов №1 м. Києва

**НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ –
ОРІЄНТИРИ ДЛЯ КОЖНОГО
ПЕДАГОГА**

Наукові дослідження педагогічної інноватики В.Ф. Паламарчук – мої настільні

книги. Вони актуальні, добрі порадики у розвитку інноваційних процесів у системі загальної середньої освіти. Технології розвитку інтелектуальної, творчої особистості, вміння вчитися за спрямованістю, концепту-

Вчителі КГСМ. 2020 рік

альною сутністю – орієнтири для кожного педагога (на фото: Вас вітають вчителі гімназії).

З ювілеєм Вас, Валентино Федорівно!

* * *

**Василина
Миколаївна
ХАЙРУЛІНА**
*Член-кореспондент
НАПН України,
кандидат пед. наук,
Заслужений праців-
ник освіти України*
**ВИ ВИЗНАНИЙ
НАУКОВИЙ ЛІДЕР**

Високодостойна, шановна Валентино Федорівно!

У День особливий і щасливий прийміть найкращі побажання!

Хай Бог всемогутній і Божа Мати здійснять усі Ваші бажання, дарують щастя і здоров'я, добро і спокій, успіхи й удачі, друзів щирих, перемоги, радості...

Ви були науковим партнером проекту «Школа Добротворення» і взяли на себе від-

повідальність, як істинно науковий лідер, за розробку, апробацію і впровадження програми для старшокласників «Основи педагогіки» (підготовки організаторів дитячого колективу з орієнтацією на педагогічну діяльність). Старшокласники із задоволенням слухали ваші уроки-поради. Як завідувачка лабораторією педагогічних інновацій Інституту педагогіки, була одним з ініціаторів заснування шкіл нового типу в Україні, багато років присвятила розвитку інноваційної педагогіки і педагогічної практики. Колектив лабораторії під Вашим керівництвом напрацьовував нормативно-правову і наукову базу становлення закладів нових типів в Україні, які у випереджальному режимі готували реформу освіти, були експериментальними майданчиками, де апробувався новий зміст і технології навчання (освіти). Ваші слова, що *«чистої науки не існує, вона завжди ґрунтується на педагогічному досвіді, її вершини досягаються лише через кращі зразки педагогічної практики»* було і є Вашим педагогічним кредо. З приємністю згадую початок дев'яностих років, коли Ваша лабораторія у повноному складі в актовій залі Українського колежу спостерігала за *«вирощуванням»* знань, творенням ситуацій успіху на уроках-практикумах, які ми, щопонеділка, проводили, демонструючи всьому педагогічному колективу і науковцям вміння і можливості спонукання сприянню, плеканню мисленнєвої діяльності й творчості у наших вихованців.

Ваша докторська дисертація, яка присвячена дидактичним основам формування мислення учнів у процесі навчання, *«Школа вчить мислити»* спонукає до нових пошуків і висновків.

Надзвичайно відповідально і благородно, що Ви даєте можливість всім користуватися плодами Вашої праці і Вашим досвідом, щоб творити досконалу систему освіти і виховання. Розумію, яка це нелегка справа збирати і публікувати свої напрацювання. Але вона варта зусиль й об'єднає навколо себе чимало освітян, які мріють виховати нову генерацію відповідальних і натхненних патріотів України.

Дякуючи щиросердно за співпрацю, молимо Бога і вищі небесні сили укріпити Вас, дарувати Вам крила натхнення, щоб не зупинятися на досягнутому: підняти на новий інтелектуальний та духовний рівень, залучити нових талановитих вчених, які служать добру, істині, красі, дітям, освіті...

Хай всі Ваші плани і мрії здійснюються в доброму здоров'ї, щасті, радості, повазі, успіхах і любові.

* * *

**Світлана
Вікторівна
РУДАКІВСЬКА**
*Проректор з до-
університетської
підготовки КиМУ,
к.ф.н., професор.*
**ПЕДАГОГІЧНИЙ
ПОШУК
ПІД ВАШИМ
КЕРІВНИЦТВОМ**

Шановна Валентино Федорівно!

Згадуючи нашу першу зустріч в Українському колежі ім. В.О. Сухомлинського, не можу не згадати свої емоції: тендітна, невисокого зросту надзвичайно м'яка, інтелігентна, неперевершено тактовна, але в той же час – одразу відчувалось: Ваш гострий розум, сильний характер, творча натура, глибина наукового пошуку, увага до молодих науковців, вдале поєднання глибини теоретичних знань з сучасними оновленими педагогічними практиками, вміння розрізнені ідеї об'єднати в гармонійну модель, вишукану педагогічну структуру.

Це були неповторні, прекрасні часи невтомного педагогічного пошуку, коли народжувалась нова сучасна модель загальної середньої освіти.

І Ви, Валентино Федорівно, були у витоків цієї нової педагогічної моделі!

Я щаслива тим, що змогла бути причетною до цього педагогічного пошуку під Вашим керівництвом!

З великою подякою, глибокою вдячністю від щирого серця прийміть прекрасні вітання з вашим чудовим Ювілеєм!!! Многая літа!!! Невгасимого творчого пошуку!!!

РОДИНА – ЦЕ СТАРТ У МАЙБУТНЄ, ОБЕРІГ У ЖИТТІ!

та науковими роботами в тодішньому українському науково-дослідному інституті педагогіки. Поступово прийшла думка, що іншого шляху в мене немає, крім шляху до педагогічної науки. Пам'ятаю себе в стінах інституту, коли батьки брали мене з собою. **Семен Устимович Гончаренко, Микола Дмитрович Ярмаченко, Неля Григорівна Ничкало** та багато інших вчених я пам'ятаю ще дитячими очима. За науковою працею мами я спостерігала завжди з цікавістю. Праця науковця ніколи не обмежувалася робочим часом, тому вдома робочий стіл був місцем, де завжди жила незавершена наукова думка. Я знала, що те, що лежить на столі, має залишатися саме в такому вигляді. А скільки обговорень, емоцій, дискусій було після науково-практичних відряджень! Ставши на шлях наукових пошуків, я на початку міцно спиралася на досвід і наукову допомогу мами і батька. Протягом майже тридцяти років своєї наукової роботи я прийшла до нового розуміння наукового доробку своєї мами, Валентини Федорівни Паламарчук. Тому прикладатиму зусилля, щоби її праці були представлені в електронному вигляді, оновлювалися матеріали в Вікіпедіях та були доступні широкому загалу.

Мама для мене була і є найріднішою людиною в моєму житті. Саме вона була гаванню, де я ховалася від негараздів, експертом моїх вічних проб і помилок, провідником в лабіринті моїх постійних пошуків. Вона була разом з нами на туристичних злітах, зборах Клубу самодіяльної пісні, поїздках тодішньою країною, спортивних заходах. Пам'ятаю її безсонні ночі біля мене, коли я хворіла, її допомогу на всіх етапах життя. Як

Олена Володимирівна БАРАНОВСЬКА
Старший науковий співробітник відділу дидактики Інституту педагогіки НАПН України, кандидат педагогічних наук, донька Валентини Федорівни ПАЛАМАРЧУК

Я з доньками
Олександром
та Ольгою

НАЙРІДНІША ЛЮДИНА В МОЄМУ ЖИТТІ

Я народилася в сім'ї, де Книга була центром усього буття. Одну кімнату з підлоги до стелі займали книжкові шафи. З самого дитинства чула обговорення педагогічних ситуацій, проблем та досягнень батька і мами в школах, наукових закладах, де вони працювали. Мама жартувала, що я ще до свого народження побувала в головній бібліотеці тодішньої країни. Пам'ятаю дискусії щодо творчості письменників, прочитаних книжок, цікавих дослідницьких поїздок. Поступово я починала розуміти, що увесь цей вир енергії – це і є Педагогіка: наука, практика, експерименти, життя.

Ще дитиною я брала участь в анкетуваннях, констатувальних зрізах, які проводили мої батьки, працюючи над дисертаційними дослідженнями

На фото нижній ряд:

Барановська Олена Володимирівна, донька, к.п.н., ст. н. сп.; Паламарчук Валентина Федорівна, д.п.н., проф.; Паламарчук Євген Володимирович, син, інженер; Почупайло Ольга Вікторівна, онука, вчитель, методист.

На фото верхній ряд:

Бобовська Олександра Геннадівна, онука, медсестра; Бобовський Тимур Юрійович, зять.

вона раділа появі онучок, скільки вона вкладала в них своїх життєвих сил! Саме завдяки їй старша донька Ольга стала вчителем, вихователем, методистом. Молодша донька Олександра обрала шлях у медицині, спрямовуючись бабусиними порадами: завжди шукати свій шлях, справу життя, яка спаде до душі. **Безкінечна енергія, активна життєва позиція, постійні ідеї** – це вона, моя Мама.

І я безкінечно щаслива, що Мама протягом стількох років є поруч зі мною! Будь щасливою, живи і радуй нас ще довго, рідна!

* * *

Євген Володимирович ПАЛАМАРЧУК,
інженер, син
БАЖАЮ МАМІ ЩЕ ДОВГО БУТИ З НАМИ!

Протягом усього мого життя мама поруч зі мною. Завжди вона брала участь в моїх захопленнях, раділа моїм досягненням. Туристські зліти, збори, підготовка до походів – в усьому цьому мама брала активну участь. Мама і батько привчили мене подорожувати, любити природу, воду, тварин. Скільки цікавих місць ми побачили, завдяки батькам! Мамина енергія є для мене прикладом в житті!

Я бажаю їй здоров'я, стабільності, щастя і ще довго бути з нами!

* * *

Валерій Михайлович КОБЕЛЄВ,
геолог, зять.

СІМ'Ю ПАЛАМАРЧУКІВ Я ЗНАЮ ЯК ВЕЛИКУ ДРУЖНУ РОДИНУ

Я знаю Валентину Федорівну майже сорок років. Пам'ятаю актив-

ну, яскраву, позитивну жінку з хорошим почуттям гумору, яка завжди брала участь в житті своїх дітей. Не раз ми бачилися на туристських зльотах, пісенних конкурсах. Дуже багато цікавих моментів Валентина Федорівна розповіла нам, сидячи біля багаття на наших туристських зборах. Вона співала разом з нами, згадувала своє туристичне студентське минуле... Час, який пережила вона – це складний, але цікавий період. І багато деталей з того життя складалося та перепліталось з моїми знаннями історії, яку я завжди дуже любив і люблю. Сім'ю Паламарчуків я знаю як велику дружну родину, де усі завжди читали, обговорювали цікаві події, літературні новинки. Їхня квартира завжди була місцем, де збиралися друзі, туристичні пісенні компанії. І не дивно, що саме в цій сім'ї продовжилася династія науковців та вчителів. Валентина Федорівна – визначна людина в педагогічній науці, і в зрілі роки вона залишається прикладом для нас та наших дітей.

Хочу від усієї душі побажати Валентині Федорівні здоров'я і спокійного щастя в колі люблячих дітей та онуків!

Верхній ряд:
Паламарчук Євген Володимирович (син); Паламарчук Володимир Ілліч (чоловік).
Нижній ряд:
Паламарчук Олександра Хомівна (свекров); Паламарчук Олена Володимирівна (донька); Паламарчук Валентина Федорівна

Олена Барановська та Валерій Кобелєв

ВІТАЮТЬ ОНУКИ

**Ольга Вікторівна
ПОЧУПАЙЛО**

Вчитель англійської мови, організатор гімназії «Троєщина» Деснянського району м. Києва, нині – провідний фахівець відділу планування та організації навчання Управління організації та

забезпечення навчання Тренінгового центру УШУ, онука.

Я ПРОДОВЖУВАЧ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДИНАСТІЇ

Все моє життя я відчуваю поруч підтримку бабусі. З самого дитинства вона вчила мене бути активною, доводити справи до кінця, поважати свою і чужу працю. Ось деякі спогади мого дитинства... Ми з бабусею на дачі старанно робимо вправи ранкової зарядки... Ми йдемо з одної гори на іншу через долину в Кіслюводську, мені усього три роки, але немає нічого неможливого. Дорогою граємося в рольові ігри, бабуся увесь час перетворюється на якийсь казковий персонаж... Скільки подорожей я можу згадати з нашою великою родиною! Я дуже вдячна за цей великий досвід, за перші настанови, приклади, мотивацію. Пізніше я зрозуміла, що оберу педагогічний шлях. Навчання в міському педагогічному коледжі № 4, перша практика – ці кроки ми також робили разом. Скільки тоді було питань, бабусиних спогадів про її перші враження від шкільних буднів. Після закінчення Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, працюючи в Університеті менеджменту освіти, а потім – в гімназії «Троєщина» Деснянського району м. Києва, я стала продовжувачем педагогічної династії. Складні та цікаві педагогічні будні, мої перші кроки у вчительстві – усе це відбувалося під пильним та добрим оком мого Наставника – бабусі.

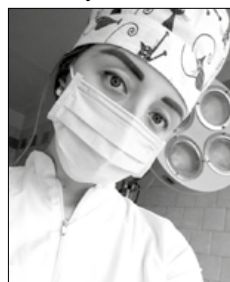
Я від усієї душі бажаю моїй найріднішій людині, прекрасній Жінці, Вченому, Педагогу, Наставнику здоров'я, довголіття, благополуччя, радості в сімейному колі! Ми з тобою, рідна, радує нас ще довго!

**Олександра
Геннадіївна
БОБОВСЬКА**
*Медична сестра
офтальмологічного
відділення
КНП «Київська
міська клінічна лікарня №3»,
косметолог-
естетист, онука.*

З ЮВІЛЕЄМ, ФАНТАСТИЧНА ЖІНКА!

Бабуся, ти для мене – тепло, любов і записок. Завжди хочеться прийти до тебе на чай з смачненьким, ти завжди запитасш, як мої справи, як почувуюся, що в мене на душі... Правда, бабусь? Ти ж завжди душею зі мною, тобі завжди все цікаво, є що сказати. Буває, що ти мене розумієш без слів. Ти завжди готова допомогти і в мене є неймовірна кількість прикладів! Пам'ятаю, як я хотіла стати дизайнером інтер'єру і ти купила мені мою першу книжку про дизайн. А коли я вирішила не продовжувати педагогічну династію, а обрала медицину, то отримала повну твою підтримку. Ти завжди питала, чи подобається мені моя професія і ким я себе бачу далі. Ти радієш моїм успіхам, пишаєшся мною, надихаєш розвиватися далі, впевнюєш, що в мене все вийде якнайкраще. У тебе такий багатий життєвий досвід! Я завжди люблю слухати твої історії, адже коли ти починаєш свою розповідь, то відразу занурюєшся в неї, неначе відчуваєш усе сама. Бабусю, ти чудова, мудра, цілеспрямована людина, яка завжди була і є для мене прикладом! Ти багато досягла в своєму житті і завжди передавала своїм дітям, онукам, учням і колегам впевненість, наполегливість, енергію, натхнення, цілеспрямованість, позитив!

Я дуже вдячна тобі за прекрасні моменти і за те, що ти віриш у всіх нас, радієш разом з нами, надихаєш у досягненні мети. Я дуже люблю тебе!